

FÜVAROSI UGYEK.

Budapest szépitése.

A nemzetek fejlődésük bizonyos fokán valamennyien eljutnak oda, hogy belső művészi értékükről városépítésük útján is hitvallást tehetnek. A szép városok építése a nemzeteknek nemcsak maguk iránt való kötelességük, de kötelességük az egész világ művelt nemzeteivel szemben, a melyek méltán lenézik és parvenünek tartják az olyan népeket, a melyek nem birnak eljutni a lelki és anyagi erő oly fokára, a hol a nemzeti építőstílus megteremtését meg lehet kezdeni. Szép városokat építeni oly földadat, melynek teljesítését csak oly nemzetek bírják, a melyekben sok a fölhalmozódott, nyugodt, teremtő erő. Sajnos, Magyarország leghaladottabb városa, a főváros sem tükröz még sok efféle erőfölösleget. Budapest építőstílusa azért olyan kereső, nyugtalan, bizonytalan és zavaros, mert a mi lelki éréfokunk a határozott irányu és hódító erejü magyar építőstílus megteremtéséig még nem jutott el.

Meglátszik ez Budapest utcáinak képén. A főváros volna az egyetlen az országban, a mely a maga szépitésére az *annagi* áldozattal fukarkodni már nem kénytelen. Ám az anyagi konszolidáció mellett a magyar főváros lelki konszolidációja és egyneműsítése még nem érkezett el. Százféle törekvés, hagyomány, művészi ösztön, praktikus cél, esztétikai meggyőződés mozgatja a fővárosnak sokfelől összerakult lakosságát, mely most keresi és kétségtelenül meg is fogja találni a maga közös nemzeti és művészi hitvallását.

Ám a míg ez el nem következik, addig nem fogunk kikerülni az idegen, főképp német építő stílus gyámkodása alól, s addig a magyar főváros a világ minden építőstílusának zagyva kirakatául fog szolgálni. Mert a lélek, a mely a mi palotáinkat létrehozza, tulnyomóan idegen. És ez nemcsak reakciójában, ránk való hatásában káros, de szégyenletes is. Mert az épületnek, a rendszerbe foglalt kö- nek nyelve van, a mely nemcsak a mai kor gyerme- kéhez szól, annak belső életét visszhangoztatva, ha- nem szól a késői kornak is, elmondván annak a mi művészi érzésünk, sőt nemzeti jellemvonásainknak egy egész skáláját. Ez a nyelv minden másnál mara- dandóbb dokumentuma a nemzet lelki életének, mely századok mulva is hirdeti egy nemzet lelki nagyságát és termékenységét, mint például a kétezer év mulva is hódító és az egész világ ünnepies épi- tészetén eluralkodó görög építő stílus.

Ám mit fog beszélni az utókornak Budapest mai építőstílusa? Ha végignézzünk sugárutainkon,

Iktatószám

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Tárgy

72

Hely

Idő

"1913"

Személy

Szerző

Cím Budapest szépitése.

Forrás: Budapesti hirnap

Bp.

(Hely)

1913 1/14.

(Idő)

(Köt. v.)

vagy legteresebb és leglevegösebb utvonalunkon, Nagykoruton, a mely méltó kerete lehetne egy vi- lágva s nemzeti építőstílusának, ugyan mit lá- tunk? Olyasmit, a mi önkéntelenül azokat a tör- vényszéki tárgyalásokat juttatja eszünkbe, a hol a vádlottak padján egysorjában sunyi képü, bizal- matlan, nyomott ábrázatu delikvensek ülnek. A ember önkéntelenül rájuk süti, hogy terheltek, ere- dendő bünük van, bünösök: el kell őket maras- talni. Ha Budapest ugynevezett palotasorait rögtön- itélő esztétikai bíróság elé állitanák, talán egy se- kerülné el sorsát, mert az egymásra nyomott al- laksorok, az izléstelen tetők, homlokzatok és t- gozások első pillanatra teleplezik ezeknek a pal- táknak eredendő bünét: a házbérzsora, a helyk- aknázás jegyében születek. Cifrálkodó külsőve vagy sivár egyhangusággal minél több lakást egy- más mellé, és egymás fölé zsufolni, ez volt az egye- len cél, a mi a sokszor idegenből hozzánk szá- kadt tökést mozgatta, a maga husz, harminc vagy ötven sablonházának fölsorakoztatásával.

A bécsi töke gyakran keresett ilyenformán- itt elhelyezést, a házbérjövédelmet mint főcé- lülve maga elé. Ilyen sivár művészi krédó mel- lett csoda-e, ha azok, a kik a magyar főváros- csak a házbérsróf alkalmas területének tekintették- tönkre tették Budapest zsegen kialakuló épít- stílusát, s azt a nemzeti törekvést, melyet Lechner- Ödön kezdett az építésben, de fogékonyság és kö- vetők hijján abbahagytak.

Nincs kétségünk, hogy Lechner irányja, mel- méltóságos, derült, nyílt modorával a magya- nti nyomtatványok XX. csoport 32/a sz.

nemzeti lelket tükrözi, utóbb, mint a saját ma- gunké, mint lelki szükségletünk fog diadalmas- kodni. De míg az egységes, és a késői korszaknak is a magyarságról, a mai magyar korszak nemzeti jellemvonásáról beszélő építőstílus ideje elérkezik, belé kell törödnünk a mai állapotba, a midőn Bu- dapest építészetét a teljes kiforrotlanság jellemzi. Sajnos, hogy ebben a kiforrotlanságban a fiatalság sok nagyszerü jele mellett tulnyomó még a balga- ság tobzódása, a mi rávall arra, hogy a mi metró- polisunknak egységes, kiforrott karaktere még nincs.

Budapestet, építkezését tekintve, legtalálóbban parvenü-városnak lehetne nevezni, mert szereti a kérkedő csillogást, fitogtatást és nem ismeri a mér- téktartást, a keresetlenség nemes törvényét. A buda- pesti utca karakteréről valójában nem is lehet be- szélni, mert Budapesten nincs városépítő stílus, csu- pán házak vannak, melyek az építési szabályren- delet kényszere folytán egy sorban épültek ugyan, de valamennyi külön extravagáns egyéniség szeretne lenni, minden méltányosság és tekintet nélkül a környezetére, a szomszédjára és a saját céljának hü megvallására.

Ezért látjuk Budapesten, hogy orom mellé a később építők még nagyobb ormot, erkély mellé er- kélyt építenek, nem ismerve és így nem is tartva tisz- teletben azt az elemi művészi szempontot, hogy egy már fönnálló épület bizonyos szerzett jogot, afféle esztétikai szolgalmi jogot jelent, a melyet nem illik túlekedéssel tulszárnyalni akarni. A budapesti mű- építők egy része ezt ma sem tudja, azért hasonlítanak Budapest kör- és sugárutai egy-egy rosszul nevelt társasághoz, a hol mindenki egyszerre kiabál és or- dit, mert mindenki tul akarja szárnyalni a szom- szédját.

És a miként a kiskoru társadalmak vajudó tár- saságaiban, a hol vad zsenik fölös számmal vannak, építészeink egyrészenél az extravagancia dühöng. A fiatalság éretlenségével jár együtt a jogosulatlan ön- hittség, mely a zsenialitást egyenesen kötelezővé te- szí s melynek hatása alatt elkapatott és önkritika nélkül dolgozó néhány építészünk nem győzi kita- lálni a szellemesnél szellemesebb homlokzatokat, melyek belsejének a külsőhöz semmi köze. Pedig az építésnél éppen ugy, mint a többi művészetnél is, a külső kifejezése a fontos. Sok divatos

műépítőnk van, a ki duskál a középítkezés terén termő megbízásban, bár a fönti törvényről tudni sem akar. Így jöttek létre azok a legutóbbi budapesti paloták, a melyek külseje és belső célja közt nincs semmi közösség. Így épültek föl a sirboltzerű bankintézetek, a középületszerű bérházak, a legkülönfélébb mellékizzel, misztikus és komor, elvont hangulatu és intellektuális mélységű elemekkel, a legtöbb-ször erősen kötött formában. Ezek a házak épp oly abszurdumok, mint a hexameterben írott — üzleti levél. Ezért vagyunk kénytelenek olyan *kriptákat* élvezni, a melyeket hus- és azurszinű majolikából építettek. Elretentő példája ennek az építészetnek az a kórház, a melyet gyógyíthatatlan betegeknek építettek, de kívülről egy impresszionista milliomos ké-lakának gondolhatnók. Nem marad el e mögött az a kálvinista templomhomlokzat sem, mely pályázaton diadalmaszkodott, bár zsinagóga-stílusú, és az az orfeum sem, mely egy misztikus szekta templomának vallja magát.

Budapest elrutításához hozzájárult a művészietlen városrendezés is. Ennek tipikus példája az a mód, a hogyan a Várhegyet beépítették. A helyes elv az lett volna, hogy a lépcsőzetes utcákon a szabad kilátást megőrizték volna és lehetővé teszik az egymás fölötti házsorok perspektivikus érvényesülését. Az egész világon hasonló topográfiai feltétel mellett úgy építkeztek volna, hogy *a hegy tövében alacsonyabb és fölfelé fokozatosan magasabb épületeket engedelmestek volna*, a hegytetőn valami domináló monumentális épülettel. Nálunk, nem tudni, milyen esztétika alapján, a Várhegyet éppen megfordítva építették be. Az Attila-utcában például ötemeletes, a Logody-utcában háromemeletes, a Lovas-uton egy-

emeletes házakat engedelmestek, úgy hogy az Attila-utca házmonstrumai az egész Várhegy oldalát oly sikeresen takarják el, hogy a Lovas-ut házainak még a kéményeit sem lehet látni a Vérmező felől.

Volna egy hatalmas korrektívum, a mely rendet birna teremteni Budapest építészeti zürzavarában és olyan épületeket hozhatna létre, a melyek példadással a tisztultabb művészi elvek érvényesülésének kiinduló pontja lehetnének. Ez a középületek tervezésére kiírt pályázat lenne, a milyen a közel helekben kettő járt le és most van megbírlás alatt. Az egyik pályázat az új Nemzeti Színház, a másik a Kálvin-tér egy részének művészi megtervezését írta elő.

A magyar építőművészet nagy várakozással tekint a két nagy földadat helyes megoldása elé, s bár jóreménységgel várja az eredmény kihirdetését, azt óhajtja, hogy a tisztult művészi és a helyes technikai álláspont és ne a *rajzvirtuózok* némelyike arasson helyrehozhatatlan diadalt. Hogy efféle aggodalom fölvetődött, annak az az oka, hogy a pályázatok kiírásánál, az egyes feltételek megszabásánál olyan pontok is a pályázatba kerültek, a melyek a laikus elem fölényére vallanak a zsűriben. Meg vagyunk győződve, hogy maga a bírlat, melyben a *Nemzeti Színházra* vonatkozóan meghívott világhírű színház-építő szakemberek is részt vesznek, le fogja vetközni magának a pályázati hirdetésnek sok naivitását, hacsak a meghívott kiváló szakembereknek ele-gendő idejük lesz, hogy a két nagyfontosságú pályázat *egész művészi és technikai arányát maunk veauék szemügyre*. Óhajtandó tehát, hogy Dülfer és Littmann, a 14-én Budapestre érkező két világhírű mű-építő a Nemzetire beérkezel pályaműveket

mindennemű előzetes és jogosulatlan cenzura kirekesztésével vehessék szemügyre és bírálhassák el a helyes alaprajz, az imponáló homlokzat, a helyes színházbeosztás s a helyes tömegelosztás szempontjából. Attól lehet ugyanis méltán tartani sok eddigi magyar építőpályázat tanúsága után, hogy a „selejtezés” jóhiszemű, de könnyen tájékozatlan rostáján olyan terv is megrekedhetne az érvényesülés előtt, a mely méltó lehetne a két német színházépítő *szakember* figelmére. Viszont veszedelmesnek tartanánk minden ugynevezett előzetes selejtezést, mert ez esetleg a bravurrajzolóknak, a szín- és vonalzonglőrök némelyikének adhatna előnyt, a kik ügyeskedésükkel igen könnyen be tudják hálózni az olyan zsűrit, a mely dilettáns volta miatt az egyszerűbben föltálat komoly belső művészi és technikai értékek iránt kevésbé fogékony.

Bizunk a két pályázat jó eredményében és abban, hogy a legjobbak diadalra juttatásával Budapest rendetlen háztömege két művészi objektummal lesz gazdagabb.